

Problemy nowoczesnej edukacji

Tom VIII

Pod redakcją
Edyty SADOWSKIEJ
Mateusza DĄSALA

Maryna YATSENKO

Особистісно-зорієнтована система навчання: інтерактивні форми опрацювання лексичного матеріалу 213

Svetlana LOBZOVA

Роль тестів у викладанні англійської мови 219

Tetiana KUTSENKO

Практика формування професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів України 225

Svitlana KIRYCHENKO

Практика заохочування вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності 233

Edyta WRÓBLEWSKA

Rola gier i zabaw dydaktycznych w uspolecznianiu dziecka przedszkolnego z niepełnosprawnościami sprzężonymi: niepełnosprawność w stopniu lekkim i słabowidzenie 243

Monika MORGALA

Specyficzne potrzeby edukacyjne dzieci uzdolnionych – wielowymiarowość percypowania zdolności uczniów. Ujęcie teoretyczne 251

Ewa ZAJĄC

Zastosowanie Internetu w nauczaniu 257

Justyna MIGOŃ-SASUŁA

Wykorzystanie nowych mediów w wychowaniu patriotycznym dzieci i młodzieży 265

Izabela KIEŁTYK-ZABOROWSKA

Dziecko w sieci – rola rodziców w zapobieganiu tworzenia wirtualnej tożsamości przez dziecko 273

Edyta SADOWSKA, Anna ZATOŃ

Echa pedagogiki Montessoriańskiej w Niepublicznym Przedszkolu Montessori „Akademia Uśmiechu” w Częstochowie 285

Olga ZAMECKA-ZALAS

Rola środowisk wychowawczych w kształtowaniu systemu wartości dzieci w wieku wczesnoszkolnym 305

ALFABETYCZNY SPIS AUTORÓW

317

Svitlana KIRYCHENKO

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Практика заохочування вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності

Постановка проблеми у загальному вигляді

У освітньому просторі, що останнім часом стає відкритим і доступним для широкого обговорення актуальних питань навчання і виховання молоді, змінюються орієнтири професійного самовизначення й проектування майбутнього життєвого простору кожної людини. Підвищення ефективності педагогічної діяльності вимагає звернення до особистості вчителя, його адже його самобутність і неповторність розкривають нові перспективи професійної самореалізації, збагачують педагогічний досвід новими ідеями й поглядами. Самодостатній і творчий учитель є зразком не лише для учнів, але й для батьків, соціального оточення та поведінкою створює власний авторитет, імідж закладу.

Увага до проблеми професійної самореалізації вчителів у освітньо-проектній діяльності викликана тим, що в умовах нестабільності й невизначеності людини в суспільстві виникають потреби в проектуванні майбутнього, бажання позбавитися стереотипів і виявляти власне бачення шляхів розв'язання професійних ситуацій. Нині учитель не може бути «функціонером», виконували лише приписи й адміністративні накази, він має відчувати правильні напрями й тенденції розвитку молоді, виробляти стратегію розвитку власних професійних здібностей. Проектування в освітньому процесі сприяє позитивному ставленню вчителя до майбутнього, дозволяє спроектувати себе успішним, намітити шляхи досягнення найвищих результатів у педагогічній діяльності, передбачувати реальний продуктивний результат.

Водночас, специфіка роботи вчителя старшої школи зобов'язує його «пробуджувати» інтерес у старшокласників до проектування майбутнього, розкривати їхню здатність до проектування в особистісному й професій-

ному житті, уявляти перспективи їхнього становлення як особистості, індивіда, суб'єкта, задовільнити амбіції й потреби їхнього професійного самовизначення.

Отже, сказане вище відбувається в існуючій суперечності між соціальним запитом і об'єктивною потребою у висококваліфікованих учителях, здатних до самопізнання й самовдосконалення в освітньому просторі, та недостатнім виявленням ними власних ресурсних можливостей в освітньо-проектній діяльності. Пояснимо це також відсутністю заохочувальної системи, яка б спонукала вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання самореалізації вчителя пов'язані з вивченням шляхів підвищення його професіоналізму, професійної компетентності, педагогічної майстерності та розкриваються в таких напрямах: підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності через самопізнання й розкриття інноваційного потенціалу (І. Гавриш, Ю. Єрмак, І. Коновалчук, О. Мандражи, О. Попова); формування готовності майбутніх учителів до професійної самореалізації в процесі фахової і психолого-педагогічної підготовки (І. Лебедик, А. Лісниченко, В. Мазін, Л. Рибалко) підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти (Л. Армейська, Н. Білик, О. Мариновська, Т. Сорочан, Р. Черновол-Ткаченко), стимулювання вчителів до професійної самореалізації та розвиток її компонентів (А. Зарицька, О. Колодницька, І. Харкавців, Л. Сущенко) [1–7].

Традиційно склалося, що додатковим стимулюванням учителя до освітньо-проектної діяльності є заохочення з опорою на індивідуальний інтерес до освітніх проектів, позачергова атестація й отримання педагогічних звань старшого вчителя, вчителя-методиста, нагородження грамотами різного рівня, нагрудними значками, безкоштовні екскурсії та походи в театр.

Однак, нині цього замало та бракує досвіду заохочування вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності. Заохочувальна система має бути зорієнтована на потреби професійної самореалізації вчителя, їх задоволення.

Формулювання цілей статті – довести необхідність заохочування вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності; розширити уяву про практику заохочування вчителів старшої школи до професійної самореалізації в міжнародній освітньо-проектній діяльності.

Виклад основного матеріалу

У дослідженні уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови професійної самореалізації вчителів старшої

школи в освітньо-проектній діяльності, як: стимулювання позитивної мотивації професійної самореалізації вчителів старшої школи в освітньо-проектній діяльності; надання вчителям старшої школи науково-методичної допомоги в розкритті їхнього освітньо-проектного потенціалу з боку органів управління освітою, адміністрації, районних і шкільних методичних об'єднань учителів; створенні й виконанні освітніх проектів зі старшокласниками та різними освітніми й соціальними інститутами (вищі навчальні заклади, наукові установи, родина, громадські організації).

Про ефективність зазначених педагогічних умов свідчила позитивна динаміка рівнів професійної самореалізації вчителів (високий, середній, низький), що виявлялася за допомогою уточнених критеріїв із відповідними показниками, а саме:

- **мотиваційно-потенційний** (прагнення реалізовувати власний потенціал в освітньо-проектній діяльності, бажання досягти успіху й уникати невдачі);
- **когнітивно-діяльнісний** (знання про власну професійну «Я»-концепцію, суть освітньо-проектної діяльності, її значущість для досягнення мети і результату професійної самореалізації вчителів, методику створення й розробки освітніх проектів, вікові особливості старшокласників і особливості профільного навчання; проектувальні вміння ставити мету професійної самореалізації, планувати, моделювати, конструювати новий освітній продукт, організовувати роботу в творчій групі на засадах співпраці й партнерства);
- **рефлексивно-особистісний** (аналіз результатів освітньо-проектної діяльності й адекватна самооцінка ступеня виявлення власної активності, ініціативності, креативності, самостійності, комунікативних та організаторських здібностей).

Необхідність стимулювання позитивної мотивації професійної самореалізації вчителів старшої школи в освітньо-проектній діяльності обумовлена потребами вчителів проектувати успішну професійну кар'єру, отримувати задоволення від роботи в освітніх проектах, створювати власний імідж та авторитет з метою підвищення суспільної значущості професії вчителя. Нами була виявлена низка чинників, внутрішнього (стереотипи працювати традиційно, орієнтуватися на знаннєву парадигму, а не на розвиток особистості, небажання змінювати себе, слабкий розвиток сили волі, тривожність, низький рівень самоорганізації) та зовнішнього характеру (відсутність можливостей матеріального стимулювання та фінансування освітніх проектів, недооцінювання результатів освітньої діяльності вчителів з боку адміністрації і на районних конкурсних змаганнях), які негативно впливають на професійну самореалізацію вчителів. Такі перешкоди знижують рівень професійної самореалізації вчителів, приводять до виникнення в них невпевненості в результатах пошукової діяльності, тривож-

ності в процесі виконання освітніх проектів, низької самооцінки власних освітніх результатів. Водночас подолання перешкод сприяє розв'язанню вчителем творчих завдань як інтелектуального, так і практичного характеру, виявленню ним новизни й практичної значущості теми дослідження, презентації результатів освітньо-проектної діяльності на регіональному, обласному, міжнародному рівнях.

Учителям роз'яснювали важливість постановки мети професійної самореалізації, правильного співставлення власних потенційних можливостей і вимог до освітньо-проектної діяльності, адекватного оцінювання й корекції власних освітніх результатів. Намагалися на прикладах освітніх проектів «Інтелект України» (керів. І. Бех, І. Гавриш), «Обдарована молодь» (керів. Л. Карпова), «Ліцейна освіта школлярів» (керів. С. Кіриченко) довести, що ефективність професійної самореалізації вчителів підвищується в процесі співпраці, оскільки самосприйняття себе відбувається через вироблення колективної думки і партнерських стосунків, задоволення від реалізації власної позиції в результаті командної роботи. Усунення перешкоди «відсутність часу» відбувалося завдяки заняттям із самоменеджменту, на яких учителі усвідомлювали роль проектування в організації власної діяльності, підвищення рівня самоорганізації. На засіданнях методичних об'єднань обговорювали теми: «Чого бракує вчителеві для освітньо-проектної діяльності?», «Роль освітніх проектів у підвищенні методичної компетентності вчителів». На методичні семінари запрошували науковців з доповідями на теми: «Інноваційна діяльність учителя», «Пріоритети в освіті та у власній діяльності», «Реалізація акмеологічний ідей у шкільній освіті», засвоєння змісту яких підсилювало впевненість учителів, усуvalо їх тривожність у виконанні освітніх проектів.

Підготовка до щорічної науково-практичної конференції «Ліцейна освіта і сучасна наука» позитивно вплинула на виявлення ресурсних можливостей вчителів, старшокласників, батьків. Досвідчені вчителі демонстрували результати освітніх проектів на Днях навчально-методичних кафедр «Крайнознавство», «Філологія», «Інтеграл», «Natura», запрошували в інші школи й поділялися досвідом.

Вивчення педагогічного досвіду, планів і звітів роботи методичних об'єднань, експертизи освітніх проектів показало, що рівень професійної самореалізації вчителів підвищиться, якщо їм надавати науково-методичну допомогу з питань методології і методико-освітньо-проектної діяльності.

Як свідчать дані проведеного пілотного дослідження, вчителі (усього опитано 264 особи) зазначають, що для ефективної професійної самореалізації їм не вистачає: а) досвіду організації і виконання освітніх проектів, сників (32%); б) налагодженої взаємодії у виконанні спільних освітніх проектів з батьками та старшокласниками (25%); в) сучасної матеріально-

-технічної бази, обладнаного сучасними інформаційно-комунікаційними засобами робочого місця (21%); г) творчої ініціативної команди однодумців, позитивного ставлення колег й науково-методичної допомоги з боку адміністрації (14%). Деякі вчителі (8%) байдуже ставляться до освітньої проектної діяльності. Отже, на основі отриманих результатів опитування, власного досвіду розробки освітніх проектів, виявлено, що вчителям потрібна науково-педагогічна допомога в розкритті освітньо-проектного потенціалу.

Зазначимо, що науково-методична допомога вчителям є метою і результатом централізованої діяльності Науково-методичного педагогічного центру при Департаменті освіти (вивчення соціально-економічних умов розвитку регіону, запитів батьків, бажання вчителів і школярів, потреб виробництва, потенціалу освітньої сфери з метою виявлення глобальної освітньої проблеми, постановки стратегічної мети освітньо-проектної діяльності регіону), районних методичних центрів (проектування локальної мети, завдань й тактики освітньо-проектної діяльності закладу району); адміністрації закладу (постановка мети й завдань освітньо-проектної діяльності, об'єднання вчителів з метою обміну педагогічним досвідом та підвищення рівнів їхньої професійної самореалізації, координація науково-методичної роботи, організація співпраці з освітніми й соціальними установами); шкільних методичних об'єднань (допомога вчителям у розробленні освітньо-проектної теми, планування самоосвітньої діяльності, залучення вчителів до розробки освітніх проектів, використання нових освітніх результатів у викладанні навчальних предметів).

Учителів заохочували до роботи авторського науково-методичного семінару «Теорія і методика професійної самореалізації вчителів старшої школи в освітньо-проектній діяльності». Разом з учителями проектували образ майбутнього учня та місце вчителя в школі майбутнього, моделювали індивідуальну траєкторію розвитку освітньо-проектного потенціалу вчителя, розробляли модель випускника ліцею. Разом з методистами розробляли й проводили тренінг «Освітньо-проектна діяльність учителя», на якому вчителі виконували вправи «Образ ученого», «Типи особистості вченого», «Якості, якими володіє дослідник», «Учитель – організатор і виконавець освітнього проекту», «Зміна точки зору на об'єкт», «Постановка мети, завдань, формулювання гіпотези з теми дослідження».

Для вчителів проводили майстер-клас з розроблення освітнього проекту «Залучення учнів до наукової діяльності через участь у турнірному русі», на якому під час імітаційної гри кожен з учасників мав змогу спробувати себе в ролі доповідача, опонента та рецензента. Учителі виконували завдання на розвиток уміння концентрувати увагу на головному, синтезувати ідеї інших людей, виявляти власну точку зору; переглядали відеофрагменти освітніх турнірів для старшокласників.

Науково-методична допомога вчителям старшої школи мала диференційований характер. З учителями, які не мали досвіду освітньо-проектної діяльності, використовували алгоритми розробки освітніх проектів, пропонували розв'язати професійні ситуації, наводили приклади генерування власних ідей, виконували вправи на уяву і спостережливість, ознайомлювали з матеріалами розроблених освітніх проектів, проводили науково-методичний семінар на тему: «Організація самоосвітньої діяльності вчителя», складали план самоосвіти, розробляли освітній маршрут педагога. Учителі, які мали досвід освітньо-проектної діяльності, підвищували рівень професійної самореалізації шляхом ініціювання нових освітніх проектів, залучення до них старшокласників і батьків, конструювання електронних підручників з навчальних предметів, проектування процесу підготовки старшокласників до тестування, оволодіння іноземними мовами. Отриману інформацію й уміння освітньо-проектної діяльності вчителі використовували в проектуванні викладу теми предметних уроків, проведені гуртків, організації науково-дослідної організації школярів, підготовці старшокласників до виконання конкурсних наукових робіт.

У нинішніх умовах учитель має готовувати школярів до соціокультурного освітнього простору, в якому вони знаходять сенс життя й визначаються з професією, а це вимагає зміни структури відносин учителя з іншими освітніми й соціальними установами. Співпраця вчителів старшої школи з професорсько-викладацьким складом розширює світогляд учителя й межі професійної самореалізації, сприяє оволодінню додатковими знаннями й уміннями з підготовки старшокласників до предметних олімпіад, конкурсів. Спільні освітні проекти наближають теорію до практики, викликають інтерес учителів до обміну педагогічними ідеями й досвідом освітньо-проектної діяльності, поповнюють тезаурус робочої термінології про педагогічні технології та авторські концепції, стимулюють до проведення педагогічного експерименту. Установлення зв'язку з науковими установами підвищує наукову глибину самопізнання вчителів з навчальних предметів, сприяє ознаколенню з науковими розробками й новим обранням, формує уяву про практичне застосування наукових знань школярами. У роботі громадських організацій учитель реалізує організаторські й комунікативні здібності, розвиває власну соціокультурну компетентність «Я» в соціумі. Взаємодія у спільніх освітніх проектах сприяє кращому відносин у сім'ї, контакту між батьками і старшокласниками.

У межах розробленого освітнього проекту, згідно напрямам співпраці, було реалізовано програми:

- 1) «Кроки до вищого навчального закладу» – учителі встановлювали відповідність глибини і спрямованості предметного матеріалу, який вони

викладають, аналізували якість підготовки старшокласників до тестування з навчальних предметів, вимоги конкретного вишу, факультету, спеціальності;

- 2) «Майбутнє науки і техніки» – учителі та старшокласники ознайомлювалися з організацією різних видів виробництва, учні старших класів проектували власне майбутнє за схемою «школа – виші – виробництво чи наука», отриману нову інформацію вчителі включали до матеріалу з навчальних предметів, виокремлювали її практичну значущість, використовували бази наукових установ для профорієнтаційної діяльності, виявляли учнів, склонних до наукової діяльності;
- 3) «Громадська позиція особистості» – учителів ознайомлювали з нормативно-правовими основами діяльності волонтерського руху, екологічного стану Харківщини, подолання кризових станів людини – залежності від алкоголізму, наркоманії, заходами упередження захворювання на ВІЛ/СНІД, туберкульоз;
- 4) «Педагогіка для всіх» – популяризували професію вчителя під час організації Дня педагогіки в ліцеї, роботи університетських кафедр у ЗНЗ та об'єднаних науково-методичних студій для вчителів, керівників закладів, викладачів. У День відкритих дверей викладачі разом зі студентами презентували власні доробки, розповідали про випускників, які стали відомими людьми в Україні та за кордоном, виступали з доповідями на педагогічних радах, засіданнях методичних об'єднань. Кращих учителів запрошували бути методистами із педагогічної практики студентів.

Висновки

У дослідженні доведено необхідність розробки заохочувальної системи, яка б спонукала вчителів старшої школи до міжнародної освітньо-проектної діяльності. Загалом, освітньо-проектну діяльність учителів розуміємо як проектування в педагогічному процесі, самопроектування позитивних змін у педагогічній діяльності, створення й виконання освітніх проектів.

Як свідчать результати моніторингових досліджень, зросла кількість учителів, які цікавилися освітніми проектами, виявляли наміри досягати успіху в педагогічній діяльності, поціновували роботу в освітніх проектах для творчого самовираження в педагогічній діяльності (в експериментальних групах приріст склав +66,3%). Збільшилася кількість учителів (+54,5%), які працювали на творчому рівні, брали активну участь в освітніх проектах, готували учнів до олімпіад, конкурсів та мали переможців. Професійність професійної самореалізації вчителів старшої школи свідчать

отримані ними нагороди, похвальні листи, грамоти, учнівські перемоги на предметних олімпіадах, у конкурсах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи і подальші розвідки полягають у залученні до розробки заохочувальної системи адміністративних органів, яка б сприяла успішному створенню освітніх проектів на міжнародному рівні.

Бібліографія

- [1] Кіриченко С.В.: *Методичні матеріали до проведення навчально-методичного семінару «Теорія і методика професійної самореалізації вчителів старшої школи в освітньо-проектній діяльності» для директорів, методистів, учителів, керівників освітніх проектів, слухачів Інституту підвищення кваліфікації, перепідготовки*. Харків, 2016. 43 с.
- [2] Кіриченко С.В.: *Професійна самореалізація вчителів старшої школи в освітньо-проектній діяльності*: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2017. 20 с.
- [3] Кіриченко С.В.: *Розробка складових акмеограми вчителя для проектування його самоосвітньої діяльності*. Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: ЧНПУ, 2017. Вип. 142. С. 65–68.
- [4] Рибалко Л.С.: *Акмеологічні засади професійної самореалізації учителя. Вища і середня школа в умовах сучасних викликів*: матеріали міжнар. наук-практ. конф. (17 травн. 2016 р.) / Харк. нац.. пед. ун-т імені Г.С. Сковороли. – Харків: «Смугаста типографія», 2016. С. 274–279.
- [5] Рибалко Л.С.: *Харківська акмеологічна школа: наукові ідеї та їх практична реалізація у вищих навчальних закладах*. Журнал «Scientific Researches». №1, 2016, Молдова. С. 19–23
- [6] Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Куценко Т.В.: *Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів*: колективна монографія. Харків, 2017. (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 7(174)). 127 с.
- [7] Черновол-Ткаченко Р.І.: *Техніка управлінської діяльності*. Харків, 2013. Р. 2. Комунікації в навчальному закладі. С. 78–139. (Серія «Абетка керівника»).

Summary

PRACTICE OF ENCOURAGEMENT THE TEACHERS OF THE HIGH SCHOOL TO PROFESSIONAL SELF-REALIZATION IN INTERNATIONAL EDUCATIONAL PROJECT ACTIVITY

The article proves the necessity of developing a pedagogical incentive system in Ukraine, which would encourage high school teachers to professional self-realization in international educational-project activities. It is noted that the personal contribution to the theory and practice of school education is the development and implementation of pedagogical conditions for the encouragement of high school teachers to professional self-realization through educational and project activities. In practice, the pedagogical incentive system as an activation of the teacher's internal potential by means of educational and project activities, providing him with scientific and methodological assistance from the authorities of the educational administration, organization of cooperation and partnerships of educators with scientific organizations and social institutes turned out to be effective in practice.

Keywords: the personality's self-realization, peculiarities of pedagogical work of the teacher of high school, stereotypes in education, promotion, stimulation, international educational project activity, cooperation in education.